ENDÜSTRİ VE ÖRGÜT PSİKOLOJİSİ

Doç. Dr. Canan ERGİN *

Endüstri ve örgüt (e/ö) psikolojisinin değişik tanımları vardır, ama hepsinin ortak yönü, bu alanın iş ortamlarındaki insan davranışlarını inceleyen bir bilim dalı olduğudur. Psikolojide kuramla uygulamanın en etkili şekilde biraraya geldiği alanlardan biridir. Yani, e/ö psikolojisinde bir yandan iş ortamındaki insan davranışlarını nbelirleyicileri ve sonuçları kuramsal açıdan incelenmeye çalışılırken, bir yandan da işyerlerinde ortaya çıkan insanla ilgili sorunların çözümü için faaliyetler yapılmaktadır.

Endüstri ve örgüt psikolojisi ilk ortaya çıkışından bugüne kadar geçen 70-80 senelik süre içerisinde çok gelişmiş ve kendi içinde bazı uzmanlık alanlarına ayrılmıştır. Klasik olarak endüstri psikolojisi olarak adlandırılan bu alanın adı 1973'ten itibaren "endüstri ve örgüt psikolojisi"ne dönüşmüştür. Yani, "endüstri psikolojisi" yeni bir alan değildir. Fakat, endüstri ve örgüt psikolojisi kapsamındaki gelişmeler, yeni çalışma alanlarının doğmasına yol açmıştır. Bu alanlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Personel Psikolojisi (Personnel Psychology): Personel psikolojisi, uygulama açısından gerekli bireysel ayrılıkların ölçülmesiyle ilgili çalışmalar yapar. Başlıca uğraşı, bir işin yapılması için gerekli olan yetenek ve becerilerin ölçülmesi, işe başvuranların değerlendirilmesi, iş eğitimi ve çalışanların iş performanslarının değerlendirilmesi gibi alanlarda ölçme ve karar verme işlemleridir. E/ö psikolojisinin en eski çalışma alanıdır. Hatta (uzun yıllar bu alan ile e psikolojisi) tamamen aynı şey olarak kabul edilmiştir. Ancak, endüstri psikolojisindeki konular çeşitlendikçe, personel psikolojisi ayrı bir uzmanlık alanı haline dönüşmüştür. Pek çok kurumda insan kaynakları alanında çalışanların yaptıkları işler personel psikolojisinin kapsamına girer.

Örgütsel Davranış (Organizational Behavior): Endüstri ve örgüt psikolojisinin göreli olarak yeni olan çalışma alın örgütsel davranıştır. Hemen hemen bütün işler bir örgüt ortamında yapılmaktadır ve bu ortam bireylerin tutum ve davranışları üzerinde etkilidir. Bu nedenle örgütsel davranış, davranışları incelerken örgütle ilgili değişkenleri dikkate alır. Bu alandaki çalışmalara örnek olarak örgüt-içi iletişim, iş rolü, grup etkisi, liderlik, örgüte bağlanma konuları verilebilir. Özetle, davranış üzerindeki sosyal etkiler daha çok bu alandaki kişilerin çalışma alanını oluşturur. Bir anlamda, personel psikolojisi birey üzerinde odaklanırken, örgütsel davranış ya da bazılarının ifadesiyle "sosyal ve örgütsel psikoloji" (social and organizational psychology) sosyal etkiler üzerinde çalışmalar yapmaktadır denilebilir.

Örgütsel davranış, e/ö psikolojisinin diğer bilim dallarıyla en en fazla ilişkili olduğu alt alanıdır. Hatta bu alan, psikoloji, sosyoloji ve

yönetim bilimlerinin ortak çalışma alanı gibi işlev görmekte ve bu şekilde oldukça dinamik bir yapı kazanmaktadır.

Mühendislik Psikolojisi (Engineering Psychology): Bu alan, insan-makine sistemleri çerçevesinde insan davranışlarını inceler ve üretim ve güvenlikte artış sağlamak amacıyla alet ve makine tasarımı üzerinde çalışmalar yapar. İnsanların kullanması için yapılan pek çok aletin gerektirdiği davranışlar, insanların güç, algı ya da tepki zamanı gibi konularda kapasitelerinin ötesinde davranımlarını gerektirir. Oysa, mühendislik psikolojisi iş çevresini insan becerisi ve yeteneklerine göre düzenlemeyi amaçlar. Bu alana "insan etmenleri psikolojisi" yada "ergonomi" gibi isimler de verilmektedir.

Mesleki Danışmanlık (Vocational and Career Counseling): Endüstri ve örgüt psikolojisi ile psikolojik danışmanlık alanları arasındaki bir çalışma disiplinidir ve insanların işyerlerindeki problemleriyle ilgili danışmanlık hizmetleri ile uğraşılır. Çalışanların kendileri için en ödülleyici mesleklere yönelmeleri, iş ve işdışı ilgiler arasındaki çatışmaların çözümlenmesi, işle ilgili değişmelere uyum sağlamak ve insanları emekliliğe hazırlamak gibi konularda danışmanlık verilir. Batılı ülkelerdeki büyük örgütlerde bu şekilde hizmet veren pekçok e/ö psikoloğu vardır.

Örgüt Geliştirme (Organization Development): Bu alanda çalışan e/ö psikologları, örgütleri daha etkili hale getirmek için değiştirmek ya da "geliştirmek" ile uğraşırlar. Bunun için örgütün problemlerine tanı koymak, değişim önerilerinde bulunmak ve bunları gerçekleştirmek ve bu değişimin sonuçlarını değerlendirmek şeklinde faaliyetlerde bulunurlar. Bu alandaki çalışmalar sadece insanla ilgili olmayıp, işin yapılış şekli ya da teknolojik değişimlerle de ilgili olabilir. Bu alan, e/ö psikolojisinin en yeni çalışma konularından biridir ve iş potansiyeli olarak büyük gelecek vaad etmektedir.

Endüstri İlişkileri (Industrial Relations): Bu alandaki çalışmalar daha çok çalışanlarla işverenler arasındaki problemler üzerinde odaklanmıştır ve çoğu zaman sendikalar da çalışma kapsamına girer. Örneğin, taraflar arasındaki işbirliği ya da çatışma konularının incelenmesi, görüş ayrılıklarının giderilmesi, pazarlık ve görüşmelerin yürütülmesi ve uzlaşma sağlanması gibi çalışmalar yapılır. Diğer alanlardan farklı olarak, endüstri ilişkileri alanında uzman olan e/ö psikologları konuyla ilgili yasaları da iyi bilmek durumundadır.

Özetlemek gerekirse, e/ö psikolojisi pek çok uzmanlık alanının bir bileşimidir ve bazen bu alanlar binişiklik gösterirken pek çok durumda da birbirinden tamamen ayrı çalışma alanları oluştururlar. Endüstri ve örgüt psikolojisi alanında eğitim gören bir kişi, temel olarak bu alanların bileşimi sayılabilecek pek çok konuda bilgi sahibi olmalıdır. Örneğin, personel seçme, yerleştirme, eğitim ve değerlendirme gibi personel psikolojisiyle ilgili konuların yanısıra, iş güdüsü, iş doyumu, liderlik, iletişim, iş tasarımı, çalışma koşulları gibi alanlarda temel bilgiye sahip olunmalıdır. Kuram ile uygulamanın başabaş gittiği bu alanda, temel

bilgilerin yanısra bunları uygulayabilme becerisi de çok önemlidir. Batılı ülkelerde e/ö psikoloğu olabilmek için en az master derecesi zorunlu sayılmaktadır. Master ve doktora programlarındaki en önemli hedef de kuram bilgisi ile uygulama becerisini bir arada kazandırmaktır.

Endüstri ve örgüt psikolojisi, aslında psikolojinin pek çok alanının bilgilerini kullanır ve uygulamaya koyar. Örneğin son yıllarda, bilişsel psikoloji konusu en popüler yaklaşımlardan birini oluştururken, kişilik konusunun önemi yeniden keşfedilmişe benzemektedir. Öte yandan, çalışılan değişkenler birey, iş ya da örgüt düzeyinde ele alındığından, çağdaş araştırmalar çok değişkenli ve çok boyutlu bir yapı kazanmaktadır.

- Hacettepe Universitesi, Psikoloji Bölümü
- **Türk Psikoloji Bülteni 3 (6) 38-39.**